

Daniela Amalia CHILOM

Colecția STUDIA DOCTORALIA

Directorul colecției

IPS Prof.univ.dr. Irineu Ion POPA
Director al CSUD - IOSUD
Universitatea din Craiova

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Prof.univ.dr. Bădică Costin, Școala doctorală „Constantin Belea” a Facultății de Automatică Calculatoare și Electronică

Prof.univ.dr. Burlea Șchipoiu Adriana, Școala doctorală de Științe Economice

Prof.univ.dr. Cosmulescu Sina Niculina, Școala doctorală de Ingineria resurselor animale și vegetale

Prof.univ.dr. Damean Sorin Liviu, Școala doctorală de Științe sociale și umaniste

Prof.univ.dr. Dumitru Nicolae, Școala doctorală „Academician Radu Voinea” a Facultății de Mecanică

Prof.univ.dr. Enache Sorin, Școala doctorală de Inginerie electrică și energetică

Prof.univ.dr. Gautier Laurent, Université de Bourgogne, Dijon, Franța

Lector univ.dr. Matei Andaluzia Cristina, Școala doctorală de Științe

Prof.univ.dr. Matei Gheorghe, Școala doctorală de Științe Economice

Prof.univ.dr. Mazilu Mirela Elena, Școala doctorală de Științe

Prof.univ.dr. Micu Sorin, Școala doctorală de Științe

Prof.univ.dr. Mitrea Ion, Școala doctorală de Ingineria resurselor animale și vegetale

Prof.univ.dr. Ocoleanu Ticu Nelu, Școala doctorală de teologie ortodoxă „Sfântul Nicodim”

Prof.univ.dr. Otovescu Dumitru, Școala doctorală de Științe sociale și umaniste

Prof.univ.dr. Olteanu Gabriel, Școala doctorală a Facultății de Drept

Prof.univ.dr. Panea Nicu, Școala doctorală „Alexandru Piru” a Facultății de Litere

Prof.univ.dr. Petre Nicolae, Școala doctorală de Inginerie electrică și energetică

Prof.univ.dr. Răducanu Ruxandra, Școala doctorală a Facultății de Drept

Prof.univ.dr. Selișteanu Dan, Școala doctorală „Constantin Belea” a Facultății de Automatică Calculatoare și Electronică

Prof.univ.dr. Spulbăr Cristi Marcel, Școala doctorală de Științe Economice

Conf.univ.dr. Stan Răzvan, Școala doctorală de Teologie ortodoxă „Sfântul Nicodim”

Prof.univ.dr. Tarniță Daniela, Școala doctorală „Academician Radu Voinea” a Facultății de Mecanică

Prof.univ.dr. Teodorescu Cristiana-Nicola, Școala doctorală „Alexandru Piru” a Facultății de Litere

Daniela Amalia CHILOM

**ETIMOLOGIA MULTIPLĂ -
VALABILITATE ȘI APLICABILITATE
LEXICOGRAFICĂ**

**Editura UNIVERSITARIA
Craiova, 2023**

Referenți științifici:

Prof.univ.dr. Adrian CHIRCU

Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Prof.univ.dr. Cristian MOROIANU

Universitatea din București

Copyright © 2023 Editura Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CHILOM, DANIELA AMALIA

Etimologia multiplă - valabilitate și aplicabilitate lexicografică /

Daniela Amalia Chilom. - Craiova : Universitaria, 2023

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1908-1

811.135.1

© 2023 by Editura Universitaria

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

PREFAȚĂ

Cartea cu titlul *Etimologia multiplă – valabilitate și aplicabilitate lexicografică* reprezintă un demers complex cu dublă finalitate, ce își propune, pe de o parte, să traseze modalitățile de definire și de construire a principiului etimologiei multiple în lingvistica românească și, pe de altă parte, să pună în evidență lipsa de uniformitate și inconsecvența aplicării acestui principiu în lexicografia românească. De fapt, această structură conceptuală dihotomică este vizibil marcată și în construcția lucrării, care, în prima sa parte (cu un vădit caracter teoretic), încearcă să deceleze un model pertinent de definire și categorizare a acestui tip de etimologie, *etimologia multiplă*, iar, în cea de-a doua parte (cu caracter analitic, aplicativ), își propune să exemplifice anumite deficiențe, incongruități sau ambiguități ale acestui principiu etimologic, scoase la lumină de aplicarea sa în cele mai importante lucrări lexicografice (etimologice sau explicative) ale limbii române: *Dicționarul limbii române* (DA/DLR – dicționar tezaur), *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'98) și *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), publicat recent în cadrul Institutului de Lingvistică „I. Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române. Ilustrarea acestor aspecte este realizată pe baza analizei modalităților de tratare de către autorii acestor dicționare a unei categorii importante de împrumuturi din cadrul vocabularului limbii române, și anume împrumuturile cu origine (și) germană.

Chiar dacă abordează un subiect pe care l-am putea considera deja „clasicizat”, lucrarea dnei Daniela Chilom reușește să atragă atenția cititorului tocmai prin acest demers aplicativ amplu și variat, remarcabil nu doar prin vastitatea corpusului pertinent selectat – cu răbdare, minuțiozitate și acribie, atribute inerente oricărui demers etimologic – și analizat, ci și prin caracterul sistematic și integrativ de tratare a influenței germane asupra limbii și culturii române, ce presupune o permanentă tatonare și îmbinare de perspective metodologice și planuri discursive, de la sincronie la diacronie, de la normă la variația diatopică, diafazică sau diamezică, de la limba comună la neologismele ce particularizează domenii de activitate diverse și, în anasablu, modul de viață al Celuilalt (în cazul de față, al populațiilor de etnie germană din afara și, mai cu seamă, din interiorul granițelor României), de la primele surse de atestare la perspective moderne de tratare a acestui tip de împrumuturi, și trădează, totodată, pasiunea autoarei pentru spațiul culturii germane.

În plus, lucrarea atrage, cu certitudine, atenția prin îndrăzneala de a aborda un astfel de topic, sau, mai bine spus, prin îndrăzneala de a (re)considera necesitatea și valabilitatea unui principiu ce pare bine fixat și acceptat cu relativă unanimitate în lingvistica românească. Importanța și relevanța unui astfel de demers capătă însă pertință doar prin raportarea la dinamica actuală a lexicului limbii române, pe de o parte, și, la contextul metodologic actual specific etimologiei și lexicografiei (românești și străine), pe de altă parte, ceea ce, de fapt, dorește să sublinieze, în manieră implicită, chiar segmentul aplicativ al acestei lucrări.

Consider așadar că lucrarea dnei Daniela Amalia Chilom reprezintă, pentru lingvistica românească, o importantă contribuție analitică, descriptivă și aplicativă, ce vehiculează o analiză complexă și suplă, de natură istorică, etimologică, lexico-semantică, statistică și sociolingvistică a împrumuturilor lexicale de origine (și) germană din vocabularul limbii române. Dar, mai presus de toate, cartea de față se remarcă prin demersul teoretic implicit, de re-definire și re-poziționare paradigmatică a unuia dintre conceptele fundamentale din lingvistica românească, principiul *etimologiei multiple*.

Prof. univ. dr. Cecilia Mihaela Popescu

Argumentum

Lucrarea intitulată „Etimologia multiplă – Valabilitate și aplicabilitate lexicografică” reprezintă varianta finală a tezei mele de doctorat, susținută în anul 2021, la Universitatea din Craiova și elaborată sub conducerea d-nei prof. univ. dr. Cecilia Mihaela Popescu, față de care îmi exprim încă o dată grațitudinea pentru sprijinul permanent acordat, pentru îndrumare, pentru calitatea științifică oferită, pentru profesionalism și pentru întreaga libertate pe care mi-a acordat-o în vederea abordării acestei teme.

Susținerea tezei de doctorat s-a bucurat de prezența unei comisii de specialitate distinse, din componența căreia au făcut parte dl. prof. univ. Cristian Moroianu - Universitatea din București, dl. conf. univ. habil. Adrian Chircu - Universitatea „Babeș- Bolyai” din Cluj-Napoca, dna conf. univ. Anamaria Magdalena Preda - Universitatea din Craiova, precum și dna prof. univ. dr. Cristiana -Nicola Teodorescu - Universitatea din Craiova, cărora le mulțumesc pentru onoarea acordată de a recenza prezenta lucrare și pentru timpul prețios acordat.

Materialul acestei cărți, bazat pe teza mea de doctorat, a fost revizuit în urma sugestiilor distinșilor membri ai comisiei de specialitate, pentru ale căror sfaturi științifice valoroase îmi exprim, încă o dată, alese mulțumiri.

Întreaga activitate de cercetare și realizare a prezentei lucrări nu ar fi fost posibilă fără sprijinul familiei, al fiului meu, al soțului meu și al părinților mei, care au fost alături de mine în toată această perioadă. Le mulțumesc încă o dată, în mod deosebit, pentru înțelegere, pentru încurajările lor, pentru suportul moral neîntrerupt, pe tot parcursul acestor ani, pentru sentimentele de fericire și împlinire pe care le-au avut, alături de mine, la finalizarea acestei lucrări.

INTRODUCERE

1.1. ELEMENTE DE CONTEXTUALIZARE. MOTIVAREA ALEGERII TEMEI

În ultimii ani, conceptului de etimologie multiplă (siglat în lucrare EM) i-a fost consacrată o serie de studii, cercetări științifice și lucrări extinse, care urmăresc, din perspective metodologice asemănătoare sau complementare, diverse aspecte legate de definirea, categorizarea sau aplicarea lexicografică a acestui principiu. Această serie se deschide, bineînțeles, cu articolul lui Alexandru Graur, devenit punct de referință pentru lingvistica românească, începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea. În contemporaneitate, acestuia i se adaugă numeroase studii și lucrări, aparținând lui Cristian Moroianu, precum: *Dublete și triplete etimologice în limba română* (2005a), *Etimologia multiplă internă, între certitudine și posibilitate* (2010), *Familia lexicală: o abordare lexicografică* (2012), *Etimologie și lexicologie românească* (2015), *Contaminația lexicală: tratament lexicografic. De la DA la DELR* (2017), *Variantele fonetice ale împrumuturilor moderne - analiză etimologică* (2018), *Etimologia multiplă - un concept necesar* (2019a), *Câteva dificultăți în tratarea lexicografică a etimologiei* (2019b), lui Victor Celac, *Etimologia multiplă în limba română: cadru metodologic și criterii* (2017), Ceciliei-Mihaela Popescu, *Une notion - clé dans la lexicologie roumaine: l'étymologie multiple* (2013a) și *Les gallicismes du roumain: de l'étymologie unique à l'étymologie multiple* (2014), Victoriei Popovici, *Derivat sau moștenit? Criterii pentru stabilirea etimologiei* (1993), *Mots dérivés ou hérités en roumain. Un probleme d'étymologie roumaine en perspective romane* (1996), *Etymologische und wortgeschichtliche Erforschung und Beschreibung der romanischen Sprachen: Rumänisch* (2003) sau Cătălinei Iuliana Pînzariu, *Istoria elementelor lexicale cu etimologie multiplă* (2014).

Așa cum am spus mai sus, multe dintre articolele, lucrările și studiile referitoare la EM, existente în lingvistica românească, abordează acest principiu din perspective diferite, atât sub aspect teoretic, cât și lexicografic. Sub aspect teoretic, o problemă frecvent studiată se referă la distincțiile care s-au făcut în cadrul acestui concept, al EM, care a fost clasificată în trei tipuri: *etimologie multiplă externă* (siglată EME), ce se referă la împrumuturile lexicale din surse multiple externe, *etimologie multiplă internă* (siglată EMI), ce se referă, pe de o parte, la cuvintele derivate, susceptibile de a avea originea

în mai multe baze derivative, și, pe de altă parte, la contaminări, și *etimologie multiplă mixtă* (siglată EMM), ce se referă la cuvintele ce pot fi, în același timp, împrumuturi, dar și creații pe terenul limbii române.

Focalizarea cercetării noastre pe segmentul EM ne determină să realizăm o privire de ansamblu și asupra altor clasificări ale acestui tip fundamental de etimologie, existente în studiile lingvistice românești. Astfel, Cristinel Munteanu (2015: 56) decelează o EM *reală* (*dovedită / confirmată*) și o EM *potențială* (sau *posibilă*), iar Victor Celac (2017: 126) propune distincția între EM *distinctivă* (bazată pe sesizarea tuturor distincțiilor posibile) și EM *simplă / mai puțin multiplă* (ce presupune înlăturarea etimoanelor nesigure, pentru care nu există atestări). În lucrarea noastră, vom adopta categorizarea clasică a celor trei tipuri principale de EM: EME, EMI ȘI EMM, cărora lingviștii le acordă un interes special în studii recente și care pot provoca, de asemenea, controverse, mai ales în aplicarea lexicografică.

Desigur că, pe lângă lucrările dedicate EM, lucrarea de față face apel și la definiții și taxonomii care vizează conceptul de etimologie în extensiunea sa. Este vorba, astfel, despre lucrări fundamentale din literatura de specialitate românească, care tratează etimologia, în general, precum cea a lui Andrei Avram, *Contribuții etimologice* (1997), lucrarea lui Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române* (1999) sau abordări colective, ca cea a lui Ion Coteanu și Marius Sala, *Etimologia și limba română* (1987).

Totodată, am utilizat lucrări și studii reprezentative pentru lingvistica românească, ce tratează originea germană a cuvintelor din limba română și influența limbii germane asupra dezvoltării lexicului limbii române, precum studiile lui Vasile Arvinte, *Criterii de determinare a împrumuturilor săsești ale limbii române* (1965), *Cu privire la elementele vechi germanice ale limbii române* (1967), *Raporturile lingvistice germano-române* (1968) și *Die deutschen Entlehnungen in den rumänischen Mundarten (nach den Angaben des Rumänischen Sprachatlasses)* (1971), studiile Corneliiei Cujbă, *Efecte formale ale contactelor lingvistice* (1997a), *Einfluß der Deutschen auf die rumänische Kultursprache erläutert an zwei Übersetzungen von Titu Maiorescu* (1997b), *Promotori ai elementului german în Modova (Anreger des deutschen Elements in der Moldau)* (1997e), *Elementul german în scrierile tehnice (Deutsche Elemente in technischer Schrift)* (1997f), *Din istoria contactelor lingvistice. Elementul german al limbii române* (1998a), *Modelul german cult în Muntenia și Transilvania (Das deutsche Vorbild in Muntenien und Siebenbürgen)* (1998b), *Promotori ai elementului german în Muntenia* (1998c) și *Influența germană asupra vocabularului limbii române contemporane* (1999) sau studiul Helgăi Bogdan Oprea, *Relatinizarea lexicului românesc prin calcuri de origine germană* (2007). La acestea se adaugă și lucrări fundamentale de dată recentă, precum studiile Anei-Maria Prisăcaru,

Aspecte ale influenței limbii germane asupra limbii române din Bucovina habsburgică (2013a), *Urme de limba germană în microtoponimia bucovineană* (2013b), cele ale Aneimaria Preda, *Influența limbii germane asupra vocabularului limbii române literare* (2014a) și *Elemente germane în lexicografia românească* (2014b) sau al Cătălinei Mărănduc, *Influențe germane asupra lexicului românesc* (2015).

Din perspectiva aplicabilității în lucrările lexicografice, principiul EM a fost pus explicit în practică, deși nu constant sau unitar, doar în câteva lucrări lexicografice. Este vorba despre *Dicționarul limbii române* (DA / DLR), *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX '98), *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR), *Micul dicționar academic* (MDA) sau *Dicționarul român-german*, al cărui autor este Hariton Tiktin (TDRG).

Trebuie să subliniem, așadar, că principiul EM a reușit să se impună în literatura lingvistică românească, o dovadă fiind numeroasele articole sau studii dedicate acestui concept, însă nu a fost consecvent aplicat în lucrările lexicografice. Pe parcursul acestei cercetări vom încerca să distingem și să analizăm cauzele care au dus la utilizarea inconsecventă a acestui concept în anumite lucrări lexicografice, precum și relevanța influenței limbii germane, nu numai asupra lexicului specializat, ci și asupra vocabularului comun al limbii române.

În contextul acesta, lucrarea cu tema *Etimologia multiplă - valabilitate și aplicabilitate lexicografică* se dorește a fi un demers descriptiv - analitic complet asupra EM, care este analizată (critic) din două perspective. Astfel,

(1) din punct de vedere teoretic, conceptual, este descrisă și analizată maniera de definire și de construire a principiului EM;

(2) din punct de vedere aplicativ, lucrarea încearcă să observe maniera mai mult sau mai puțin sistematică, mai mult sau mai puțin pertinentă, în care este aplicat acest principiu în practica lexicografică românească.

În acest sens, studiul nostru are două direcții principale: o primă direcție, căreia îi corespunde prima parte a lucrării, partea teoretică, ce evidențiază conceptul de EM din perspectiva teoriilor clasice și moderne existente în lingvistica românească, în încercarea de a găsi o modalitate pertinentă de definire și categorizare a acestui concept, și o a doua direcție, la nivel practic, aplicativ, căreia îi corespunde cea de-a doua parte a lucrării, ce vizează o abordare sistematică a principiului EM în lucrările lexicografice românești și exemplificată prin împrumuturile cu EM (și) germană, existente în vocabularul limbii române contemporane. Prin acest al doilea segment al lucrării ne propunem, de fapt, să evidențiem modul de aplicare a principiului EM în dicționarele românești de referință, observând caracterul sistematic sau nonsistematic de aplicabilitate și de valabilitate a acestui principiu. În acest sens, capitolele al patrulea și al cincilea,

Împrumuturile românești cu sursă (și) germană în corpusul lexicografic studiat și Practica etimologiilor multiple în lexicografia românească, reprezintă, din punctul nostru de vedere, abordări novatoare în acest domeniu, al analizei etimologice bazate un corpus extins.

În fapt, capitolul al cincilea, *Practica etimologiilor multiple în lexicografia românească*, filează conceptul de EM din perspectiva originii elementelor lexicale, fie că acestea au provenit prin împrumut direct / indirect sau prin calc lingvistic.

Pentru fiecare dintre aceste elemente lexicale analizate din perspectiva aplicării etichetei de EM, pe care o au în lucrările lexicografice studiate, vom ține cont de elemente lingvistice, și, mai cu seamă, extralingvistice, precum cadrul istorico - social, cadrul geografic, pe care, de fapt, se fundamentează criteriile folosite în cercetarea etimologică. Un astfel de demers inițial va face posibilă distingerea variantelor lingvistice, diatopice și diacronice și reanalizarea lor, din punct de vedere etimologic și semantic. Tot acest demers amplu și complex va conduce, în final, la evidențierea și discutarea principalelor particularități etimologice ale împrumuturilor cu origine germană, unică și multiplă, în ansamblul vocabularului limbii române actuale.

Lucrarea noastră se remarcă, astfel, prin perspectiva metodologică aplicată și prin analiza etimologică, riguros documentată, foarte anevoioasă, mai ales în cazul unităților lexicale cu EM.

Așadar, alegerea temei prezentei lucrări a rezultat, în special, din dorința de observare și de verificare a validității conceptului de EM în principalele lucrări lexicografice românești, de redefinire a acestui concept, și, nu în ultimul rând, din dorința de a evidenția rolul influenței limbii germane asupra dezvoltării lexicului românesc, care pare să nu fi fost pe deplin pusă în valoare în diferite lucrări și studii care s-au preocupat de acest aspect. Alegerea temei a fost determinată, inițial, și de rațiuni subiective: implicarea profesională în predarea limbii germane și interesul pentru a perpetua, în rândul generațiilor actuale de elevi, influența și prestigiul cultural al acestei limbi asupra dezvoltării moderne a lexicului românesc, și nu numai.

În acest sens, studiul de față reprezintă o temă de actualitate și de interes, atât pentru cercetătorii lingviști, români și germani, cât și pentru profesori, studenți și pentru toți cei care studiază sau se preocupă de studierea limbii române.

Considerăm că lucrarea noastră se evidențiază și prin dimensiunea corpusului pe care se bazează analiza acestui studiu, ce constă în excerptarea a 1500 de intrări lexicografice¹, precum și în întocmirea taxonomiilor acestor

¹ Excerptarea și inventarierea termenilor cu origine germană unică și multiplă a necesitat timp îndelungat și o atenție deosebită.

termeni în diferite categorii, în funcție de etimologia precizată în fiecare dicționar în parte, pentru lexemele cu inițialele A, B și C. În literatura de specialitate nu există un studiu consacrat exclusiv elementelor lexicale cu etimologie germană și / sau cu EM (și) germană, pentru literele A, B și C, excerptate din două sau mai multe dicționare reprezentative, acest aspect constituind o motivație importantă în demersul nostru de cercetare.

1.2. PROBLEMATIZARE. IPOTEZA ȘI OBIECTIVELE CERCETĂRII

Așa cum am afirmat anterior, lucrarea de față reprezintă o cercetare teoretică, dar și practică, cu caracter sintetic și analitic, ce se fundamentează pe cele mai importante studii și lucrări în domeniul etimologiei și lexicografiei (românești), precum și pe un corpus lexicografic remarcabil. Aceasta se focalizează în jurul conceptului de EM, așa cum este oglindit în principalele dicționare românești. De fapt, demersul nostru abordează EM, în primul rând, din perspectivă teoretică, prin urmărirea necesității acestui principiu în lingvistica românească, prin modalitățile de teoretizare a sa în principalele lucrări și studii dedicate acestui concept, începând cu articolul lui Al. Graur și ajungând în contemporaneitate și, totodată, prin distingerea criteriilor aflate la baza aplicării etichetei EM și a distincțiilor realizate în cadrul acestui concept: EM externă, EM internă și EM mixtă.

Astfel, ipotezele noastre de cercetare sunt:

- la nivel general, necesitatea reanalizării și redefinirii principiului EM;
- la nivel particular, evidențierea faptului că principiul EM nu este unitar și sistematic aplicat în dicționare.

Obiectivul major al acestui studiu este, așadar, încercarea de revizuire și de reconsiderare a conceptului de EM, ca urmare a sintetizării modalităților de tratare a acestui concept în cele mai importante dicționare românești, în ideea de a reflecta asupra valabilității sau nonvalabilității sale și a pertinentei de aplicare a sa în contextul etimologic și lexicografic actual al limbii române.

Un al doilea obiectiv, pe care îl vom urmări în plan secund, pe parcursul cercetării noastre, se referă la modul în care s-a exercitat influența germană asupra limbii române și asupra spațiului cultural românesc, în general, de multe ori minimalizată în studiile lingvistice sau istorice. Această influență a fost determinată de contactul lingvistic și extralingvistic al populației române cu etnicii germani, atât pe durata existenței fostului Imperiu Austro-Ungar, cât și după dispariția acestuia, așadar, este rezultatul relațiilor economice, culturale, politice și sociale dintre provinciile românești și cele

află sub influența limbii imperiului Austro-Ungar (Transilvania, Banat, Bucovina și Maramureș).

În rezumat, obiectivele specifice ale prezentei lucrări au în vedere:

- existența și definirea conceptului de EM;
- aplicabilitatea acestui concept în dicționarele etimologice și explicative;
- delimitarea cadrului istorico-social în care cuvintele cu sursă germană au pătruns în limba română;
- existența raporturilor lingvistice româno-germane pe teritoriul românesc;
- posibilitatea clasificării și analizării elementelor cu etimologie germană simplă sau multiplă;
- analiza unor cazuri speciale sau controversate în ceea ce privește etimologia unor elemente cu origine germană unică sau multiplă;
- existența și evidențierea unor particularități etimologice, formale, semantice și lexico-gramaticale ale cuvintelor de origine germană;
- răspândirea geografică diferită a cuvintelor cu sursă germană;
- pătrunderea unor termeni de origine germană în diferite paliere ale vocabularului limbii române, precum limba comună, limbajele de specialitate, termenii regionali, dar și arhaici;
- posibilitatea conturării unui tablou cât mai clar al aplicării conceptului de EM în dicționarele românești.

1.3. DESCRIEREA CORPUSULUI

Pentru a ilustra obiectivele propuse, studiul de față este rezultatul analizei unui corpus amplu și complex, care cuprinde 1500 de unități lexicale (și) cu sursă germană, excerptate din trei dicționare explicative și / sau etimologice, de mare importanță pentru lexicografia românească: *Dicționarul limbii române* (DA / DLR), *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX '98) și *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR). De fapt, trebuie să precizăm că DELR are publicate până în prezent doar trei volume, dedicate lexemelor care încep cu primele trei litere din alfabet, A, B, și C².

Prin urmare, în acord cu direcțiile de cercetare propuse, vom avea în vedere abordarea lexicografică a elementelor lexicale germane, atât în dicționarele etimologice mai vechi, precum DA / DLR, cât și în dicționarele etimologice mai noi, ca DELR. Totodată, trebuie să menționăm și faptul că nu ne vom limita cercetarea doar la lucrări lexicografice istorice și

² Primul volum al DELR, apărut în anul 2012, conține literele A-B, iar volumul al II-lea este divizat, pentru litera C, în două părți (prima parte, conține cuvinte care încep cu silaba *Ca*, până la *Cizmă*, partea a doua începând cu lexemul *Clac* și terminând cu *Cyborg*).

etimologice, ci vom folosi și lucrări lexicografice cu caracter general, explicativ, precum DEX '98.

Pe de altă parte, dată fiind amploarea demersului nostru aplicativ, ne vom limita la intrările lexicografice de la literele A, B și C, din fiecare dicționar studiat, și pentru că DELR nu are publicate, până în acest moment, decât volumele ce cuprind primele trei litere ale alfabetului. Pentru situațiile definite confuz sau neomogen în cele trei lucrări lexicografice din care ne-am extras corpusul, vom apela și la consultarea, pentru aceiași termeni, a *Micului dicționar academic* (MDA, ediția 2010) și a *Dicționarul român-german*, redactat de H. Tiktin (TDRG, ediția 1998). În plus, pentru fiecare intrare lexicografică din corpusul nostru vom analiza și vom verifica și etimonul german (real sau presupus) în dicționarele etimologice și explicative ale limbii germane, precum DUDEN (*Stilwörterbuch der deutschen Sprache*), ediția 1998, și *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, ediția 1999 (siglat EWDS). Totodată, pentru consultarea formei etimonului german, vom recurge și la dicționare germane on-line: *Duden On-line, Digitalisches Wörterbuch der deutschen Sprache* (siglat DWDS On-line) și *Wikiwörterbuch*.

Pe de altă parte, vom apela, pentru verificarea și compararea sensurilor unor cuvinte din limba română cu cele ale etimoanelor germane, și la dicționare bilingve, precum *Dicționarul german-român* (ediția 2007), elaborat în cadrul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan și Al. Rosetti”, sub egida Academiei Române din București, coordonatorii și revizorii acestuia fiind Grete Klaster- Ungureanu și Ioan Gabriel Lăzărescu.

În concluzie, lucrarea de față se remarcă și prin alcătuirea propriului corpus lexical, obținut prin excerptarea, inventarierea și categorizarea a 1500 de unități lexicale, comparate permanent cu etimoanele germane, reale sau presupuse, cu forma și sensul acestora.

1.4. PERSPECTIVE METODOLOGICE

Perspectiva metodologică fundamentală din lucrarea noastră o reprezintă abordarea lingvistică cu caracter teoretic și aplicativ, diacronic și sincron, ce ține cont, bineînțeles, în primul rând, de metodele de cercetare specifice domeniului complex al etimologiei. Pe lângă metoda clasică de cercetare și documentare etimologică, în cazul nostru, am apelat și la anumite metode speciale, de cercetare științifică, precum analiza statistică și analiza comparativă. Demersul propriu-zis vehiculează, așadar, metode cantitative, dar și metode calitative, descriptive și analitice, ce vizează diacronia, dar și sincronia cuvintelor de origine (și) germană din vocabularul limbii române.

Din punctul nostru de vedere, este necesară și utilă prezentarea, în prima parte a acestei lucrări, în capitolul intitulat *Etimologia multiplă*, a unei sinteze

a principalelor studii și lucrări referitoare la definirea și aplicarea conceptului de EM în lingvistica românească.

Așa cum am mai spus, prima parte a lucrării, este, în general, teoretică și descriptivă, iar partea a doua este preponderent analitică, aplicativă, aceasta fiind rezultatul unor operații succesive de identificare a elementelor lexicale (și) de origine germană, de distribuire a acestora în diferite categorii, în scopul de a evidenția anumite tendințe în specificarea etimologiilor cuvintelor și de a observa caracterul nonsistematic de aplicabilitate a principiului EM.

Analiza statistică o vom aplica în capitoul al patrulea, *Împrumuturile românești cu sursă (și) germană în corpusul lexicografic studiat*. Prin acest demers vom realiza o inventariere a lexemelor de proveniență germană, în cadrul mai multor tipuri de categorii etimologice (cuvinte cu etimologie germană unică, cuvinte cu EM (și) germană, calcuri lingvistice, cuvinte cu etimologie nesigură și cuvinte pentru care etimologia germană este considerată greșită sau incomplet justificată), și vom întocmi, astfel, statistici referitoare la numărul de cuvinte existent pentru fiecare categorie, precum și pentru ansamblul lucrărilor lexicografice, atât pentru fiecare literă în parte (A, B și C), cât și pentru fiecare dicționar în parte.

Rolul acestui demers de clasificare și inventariere a împrumuturilor de origine germană este acela de a realiza o delimitare a termenilor excerptați, în funcție de categoria etimologică pe care o reprezintă, și, mai ales, de a avea o privire detaliată asupra numărului de cuvinte cu origine germană existent în fiecare dicționar studiat, în acest număr intrând și cuvintele dialectale de origine germană, adică elementele lexicale pentru care există precizarea clară a provenienței lor din dialectul săsesc, șvăbesc sau din germana austriacă³.

Analiza statistică generală va rezulta și din punerea în paralel a cuvintelor înregistrate în câte două dicționare (DA / DLR și DEX '98, DA / DLR și DELR, DEX '98 și DELR). Această operațiune de inventariere este o sarcină dificil de îndeplinit, ca și în cazul clasificării cuvintelor, din cauza explicațiilor etimologice, de multe ori, neclare sau a formulărilor diferite de la un dicționar la altul, în sectorul ce vizează etimologia cuvintelor. De asemenea, vom identifica și cuvintele care sunt comune tuturor celor trei dicționare, DA / DLR, DEX '98 și DELR, ca urmare a comparării listelor de cuvinte existente în toate cele trei lucrări lexicografice.

Analiza etimologică propriu-zisă a lexemelor excerptate se bazează pe aplicarea criteriilor specifice oricărei cercetări etimologice.

Principiul EM, așa cum este definit în toate studiile, articolele, lucrările

³ Trebuie precizat că acestea sunt menționate doar în DA / DLR și DELR. În DEX '98 nu există, cu foarte puține excepții, precizări legate de proveniența cuvintelor din cele trei dialecte (săsesc, șvăbesc și germana austriacă).